

Boadskipbriefkes skriuwe en de agenda byhâlde die se altyd al yn it Frysk, mar it hat oant foar in pear jier duorre ear't se yn har memmetaal begûn te publisearjen. Friduwih Riemersma skreau de esseebondel *Kultuerferlies*. En se is de frou efter útjouwerij Grotesk.

Sietse de Vries

Alhoewol't se al jierren yn Amsterdam wennet, hat it Frysk noait lang by har wei west. Oeral yn de stêd komt se Friezen tsjin, soms ûnder de raarste omstannichheden. Sa waard, om mar in foarbyld te neamen, har help oait ynroppen doe't se op de pjuttesteal by har yn 'e buert net wisten hoe't se mei lytse Samir oanmoasten. It jonkje fan in Marokkaanske heit en in Fryske mem prate Arabysk en Frysk, mar gjin Nederlânsk. Friduwih brocht útkomst.

En dan wie der dy kear dat se nei it Westerpark tein wie om it skeelerjen. Sûnder neilinken tearde se de hannen op 'e rêch. Daliks wie der in frou dy't har fan de kant tarôp: „Fryslân boppe.“ It wie it begjin fan in jierrenlange freon-skip.

Friduwih Riemersma is de dochter fan skriuwer Trinus Riemersma. Op har achte, nei de skieding fan har âlden, ferbuze se nei Alkmaar. Se hat noait wer yn Fryslân wenne. It betsjutte net it ôfskied fan de taal: it Frysk bleau de fiertaal by har mem en har styfheit thús.

Leafst hie se har eigen bern ek yn it Frysk grutbrocht, mar der wie har man it net mei jens. Sterker, by ferbea har om Frysk mei de bern te praten. „It fielede hiel ûnnatuerlik om net 'skatsje' of 'leave' tsjin de bern sizze te kinnen. Sa no en dan Suze Nane Poppe sjonge, mear ha't de bern net meiljaan kinnen. Skande efterd, want it houlik hat noch gjin tiid jier duorre.“

It spyt ek dochter Hannah dat se it Frysk net leard hat. „Een taal extra spreken is mooi meegenomen. Mijn opa schreef Fries, mijn moeder schrijft Fries. Ik kan het wel lezen, maar het gaat heel langzaam. Dat vind ik jammer.“

GEDRACHSPROBLEMEN

Friduwih Riemersma is fan hús út byldjend keunstner. Se folge de Rietveld Academie yn Amsterdam, dêrnei wie se in oantal jierren byldhouwer. Doe't se nei de skieding allinne foar it grutbringen fan twa bern kaam te stean, hat se earst pedagogy en letter psychology studearre. Se waard groepliedster yn in ynstelling foar minsken mei swiere gedrachsproblemen. Dat hat se oant 2012 dien. Doe rekke se as gefoelich fan besunigingen har wurk kwyt.

Opnij wat yn 'e search flne foel net ta, dat se besleat werom te kearen nei de keunst. Net as byldhouwer, mar as skriuwer. Ta har ferrassing hiene se dêr by it (WY) gjin problemen mei. Wichtich ek wie de stipe fan har mem, dy't har fol entúsiasme oantmoedige.

Dat kaam neffens Friduwih mei om't se sels noait trochast hie yn

de skriuwerij. „Se wie, doe't se jonger wie, net assertyf genôch. Yn it begjin fan har relaasje mei ús heit skreau se wol resinsjes fan Fryske boeken. Us heit seach dy stikjes nei en dan waarden se ûnder syn namme publisearre. Hy wie bekend, fan ús mem hie noch noait len heard. Hy hie it drok, dat jo diene dat as frou, jo stiene der net by stâl dat it oars koe, sei ús mem dêr letter fan. It hat oant 2010 duorre ear't se in resinsje ûnder har eigen namme publisearre. Dat wie yn *Ensaft*, oer *In Ijke-libben* fan Jannike Spoelstra.“

It wie ek har mem dy't der by Friduwih op oantrene om ris wat nei *Ensaft* op te stoeren. Se die it en se waard fuortendaliks fêste kolumnist. It wiene har earste stappen yn de Fryske literatuer.

In folgjende stap wie de oprjochting fan útjouwerij Grotesk. It is nuver genôch oan sjongeres Grace Jones te tankjen dat de útjouwerij der kommen is.

Har dochter Hannah studearret boekwetenskip oan de Universiteit van Amsterdam en wurket dêrnei foar útjouwers. Oant foar koart die se dat foar útjouwerij Xander. It bedriuw soe de autobiografy fan Grace Jones útjaan en hie betocht dat it wol aardich wêze soe om de sjongeres nei De Bijenkorf yn Amsterdam te nûgjen om it boek te sinjearjen.

Hannah: „Ze moest uit Parijs komen. Maar ik had kort daarvoor in een blad gelezen dat ze overal en altijd te laat kwam, dat hoort bij haar imago. Ik was bang dat het wel eens uren kon gaan duren en daarom had ik wat mensen in De Bijenkorf bij elkaar gezet in de hoop dat ze zich samen een beetje zouden vermaken.“

Har mem hie se oan in meiwurkster fan printerij Wöhrmann keppele. De beide froulju koene it skoan pratende hâlde. Friduwih: „Saskia, sa hiet se, hie teksten skreaun foar it ANP en se hie sels útjouwer west ear't se nei Wöhrmann oerstapt wie. Doe't ik har fertelde dat ik skreau en ek graach boeken útjaan woe, sei se: 'Kom bij mij.'“

EXPERIMENTELE BOEKEN

Grotesk rjochtet him op skriuwers en lêzers bûten de mainstream. Dat kinne eksperimentele proazaboeiken of poëzijbondels wêze, mar ek essays of oare sjenres dy't kommersjeel net oantreklik binne foar de trochaneed útjouwer. Kwaliteit, ek yn de foarmjouwing fan de boeken stiet foarop, en dêrom is *slow publishing* ien fan de wichtichste útgangspunten.

It doel wie om mar ien boek jiers út te jaan, mar Friduwih is bang dat dat net slagget. It fûns telt no al

Kultuerbehâld ferlammet de keunst

Friduwih Riemersma: „Ik frege my ôf hoe't skriuwers yn de Fryske literatuer steane.“ FOTO RINA HOF

trije boeken – de ferhalebende *Ho Wa en Misty Mac* fan Aggie van der Meer, de bondel *Dan krife ek de fûgels dien* fan Marten Hepkes Bakker (besoarge troch Abe de Vries) en *Kultuerferlies* fan de útjouster sels – en der binne te folle nije ideeën om it by dat iene boek jiers te litten.

Kultuerferlies, Fryslân fan 1989 oant 2018 en oare essays bestiet út stikken dy't Friduwih Riemersma de ôfrûne jierren foar ynternet-tidskrift *Fers2* skreaun hat. Nijssjirgens lei, lykas by alle essetysk,

oan de basis fan de stikken.

„Ik frege my ôf hoe't skriuwers yn de Fryske literatuer steane, wêrom't se dogge wat se dogge. Ik woe witte hoe't it mei it ferdwinen fan de Sutelaksje, it FLMD en Frysk en Frij siet. Ik prate der wolris oer mei leden fan it Skriuwersboun, mar der kaam net safolle út. Doe ha't it sels útsocht.“

Friduwih Riemersma lit har yn *Kultuerferlies* kenne as in krityske geast mei in brede blik. Beskriuwende essays wurde der neffens har wol mear skreaun yn it Frysk,

as it om teoretyske essays giet komme har allinne de nammen fan Jabik Veenbaas en Abe de Vries – har freon – yn 't sin. Sels wol se dy kant ek út.

„Ik wol neitinke oer wêrom't de wrâld is sa't dy is. Ik ha my bygelyks ôffrege hoe't it komt dat wy op in bepaalde manier tsjin it Frysk as minderheidstaal oansjogge en hoe unyk dat is.“

Oan belêzenheid ûntbrekt it de skriuwster net. De 42 siden noaten op 130 siden tekst sizze wat dat oanhelangen genôch. Lange, út-

daagjende sinnen wikselet se ôf mei skerp ferwurde observaasjes oer hoe't Friezen mei har taal en kultuer omgeane.

FERLAMJEND EFFEKT

It titelessee giet oer it gefaar fan al te folle ynstytusjes dy't har ynsette foar kultuerbehâld. „Wa tinkt der oer nei dat de modellen fan kultuereksistinsjes en –behâld basearre binne op de oannamme dat kultuer útstjerre kin lykas bistesoarten, wat únsin is, en dat just kultuerbehâld de kulturele diversiteit ferearmet en in ferlamjend effekt hat op de keunst?“

Friduwih Riemersma: „It is eigen oan ynstytusjonalisearring. By ynstytusjes as Tresoar krijt de seleksje syn beslach. Dêr meitsje se út wat kultuer is en wat net. In part fan de kultuer wurdt oan 'e kant skood, mei fersmelling en ferearming ta gefolch. It is sa't Eeltsje Boates Folkertsma oait skreau: 'By al dy Fryske literatuerbefoarderding giet Fryslân nochris kroandea.'“

Ek Kulturele Haadstêd 2018 krijt syn gerak yn *Kultuerferlies*. Friduwih krijt de hannen net op elkoar foar it begryp *mienskip* as liedend begjinsel.

De frijheid fan it yndividu is ien fan de kearnwaarden fan de moderne demokrasy. Stimme dogge de minsken as yndividu. Politisy en kulturele pommeranten dy't hieltyd mar wer op it belang fan de mienskip wize, kinne op 'en doer in gefaar foarmje foar de demokrasy.

Se hat it gefoel dat polityk en kultuer nuver troch elkoar rinne by Kulturele Haadstêd. „Oan de iene kant seit de polityk dat dy him fier fan de ynhâld fan Kulturele Haadstêd hâlde sil, tagelyk moat Kulturele Haadstêd wol foar in kulturele en ekonomyske ympuls soargje. No't de ienheden yn Fryslân troch de gemeentelijke weryndieling hieltyd grutter wurde, nimt it belang fan de alve stêden as gesicht fan Fryslân allinne mar ta. Dy moasten in moai plakje krije, dêr ha se dy fonteynen foar betocht. Mar as de befolking dêr tsjin protestearret, jout de polityk net thús, want it is kultuer.“

Ek mei it begryp identiteit hat se net folle op. „Groepen dy't har identiteit sykje sjogge nei binnen, nei nei bûten en nei de takomst, sadat se gjin kampanje fiere foar har sosjale en politike belangen,“ skriuwt se bygelyks.

In folk dat doelbewust dwaande is mei de konstruksje fan in eigen identiteit, slút oaren út. Friduwih neamt in foarbyld dat har sear docht: „Ik hie in kollega dy't dôf is. Hy kaam út Boalsert, mar hy fûn himsels gjin Fries, om't der gjin Fryske gebeartetaal bestiet en hy dus net Frysk prate.“

Titel: *Kultuerferlies*. Skriuwer: Friduwih Riemersma. Utjouwer: Grotesk. Priis: 12,50 euro (186 siden)
Mear ynformaasje: grotesk.site

“In part fan de kultuer wurdt oan 'e kant skood, mei fersmelling en ferearming ta gefolch